

«Тасдиқ менамоям»:

Ректори Донишгоҳи байналмилалӣ
забонҳои хориҷӣ Тоҷикистон ба
номи Сотиқимил Ҷуғзода, доктори
илмҳои филология, профессор

Гулназарзода Ж.Б.

«29»

соли 2025

Тақризи муассисаи пешбар ба

диссертатсияи Зиёзода Нодири Идибег дар мавзӯи «Раванди ташаккули низоҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда», барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои сиёсӣ аз рӯйи ихтисоси 23.00.02 - Ниҳодҳо, равандро ва технологияҳои сиёсӣ.

Мутобиқати мухтасари диссертатсия ба ихтисос ё соҳаи илмӣ эълоншуда. Диссертатсияи Зиёзода Нодири Идибег дар мавзӯи «Раванди ташаккули низоҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусияти онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда», ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзоди илмҳои сиёсӣ пешниҳод гардидааст, бо шиносномаи ихтисоси 23.00.02 - Ниҳодҳо, равандро ва технологияҳои сиёсӣ мутобиқат намуда, барои ташаккули илмҳои сиёсӣ заминаи мусоиде фароҳам хоҳад овард. Мавзӯи диссертатсия, мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, методҳои илмӣ истифодашуда ва натиҷаҳои асосии рисолаи диссертатсионӣ бо ихтисоси илмӣ интиҳобгардида пурра мувофиқат менамояд. Аз мундариҷаи таҳқиқоти диссертатсионӣ эҳсос намудан мумкин аст, ки доғалаб ба масъалаи муҳим ва рӯзмарра, омӯзиши низоҳои динӣ ва хусусиятҳои зоҳиршавии онҳо, муайян намудани омилҳои бавҷудоии низоҳои динӣ ва воситаҳои бартараф намудани онҳо дар шароити муосир таваҷҷуҳ намудааст. Масъалаи таҳқиқшаванда аҳамияти муҳимми назариявӣ илмӣ ва амалӣ дорад. Зеро, дар шароити давлатдорӣ миллии зиддиятҳои муҳталиф зуд-зуд монеаи пешравӣ ва низоми идоракунии сиёсӣ мегарданд. Аз ин рӯ, мушаххас намудан ва ҳаллу фасли ин зиддиятҳо

сиёсӣ мегарданд. Аз ин рӯ, мушаххас намудан ва ҳаллу фасли ин зиддиятҳо боиси таквияти давлати миллӣ ва амалисозии ормонҳои миллӣ хоҳад шуд. Аз ин ҷост, ки масъалаи мазкур ба сифати мавзуи таҳқиқоти диссертатсионӣ қарор дода шудааст аҳаммияти бузурги назариявӣ илмӣ ва сиёсӣ амалиро касб намудааст.

Мубрамияти мавзуи таҳқиқоти илмӣ. Омилҳои динӣ дар шароити муосир, яке аз унсурҳои таркибии ҳаёти сиёсӣ ҷамъиятӣ ба шумор мераванд. Чунин вазъият бо он асоснок мегардад, ки на танҳо дар шароити давлатдорӣ навин таъсири дин ба равандҳои иҷтимоӣ сиёсӣ ҷомеа рӯз то рӯз меафзояд, балки як қатор таҳдиду хатарҳои замони муосир бевосита дар никоби дин зоҳир мегарданд. Чунончи, паҳн намудани ғояҳои ифротгароӣ ва тундгароии динӣ, ба сафи ташкилотҳои террористӣ ифротгароӣ ҷалб намудани кишрҳои гуногуни ҷомеа, кӯшиши ташкил намудани давлати динӣ, ба амал баровардани зӯроварии сиёсӣ ва ғайраҳо натиҷаи фаъолиятҳои таҳрибкоронаи ҳизбу ҳаракатҳои мебошанд, ки дар никоби дин ташкил шуда, мақсадҳои сиёсӣ ғоявиро пайгирӣ менамоянд.

Таъсири омилҳои динӣ дар аксари давлатҳо ба назар мерасад, солҳои 90-уми асри гузашта, кӯшишҳои неруҳои сиёсӣ дар никоби дин амалкунанда барои ташкил намудани давлати динӣ, ғасби ғайриқонунии ҳокимият, ташкил намудани табaddулотӣ давлатӣ, анҷом додани амалҳои террористӣ, иғвою тафриқаандозӣ анҷом дода мешуд, ки то имрӯз низ қомилан аз байн нарафта, ба таври махфӣ амал мекунанд. Онҳо кӯшиш мекарданд, ки дину эътиқоди мардумро ҳамчун як воситаи пуриктидори идеологӣ истифода баранд, то ба шуури одамон таъсир расонда, онҳоро ба манфиатҳои худ ҷалб намоянд.

Дар ин диссертатсия ҳамчунин масъалаҳои марбут ба зуҳури падидаҳои номатлубӣ ҷомеа, аз қабили терроризм, ифротгароӣ, низоъҳои динӣ ва амалҳои зидди онҳо мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Агар дар гузашта низоъҳои динӣ бештар дорои хусусиятҳои умумии таърихиву иҷтимоӣ буданд, пас дар фазои постмодерн ифротгароии динӣ шаклу

услубҳои худро ба таври мутанаввеъ тағйир дода, қобилияти мутобиқшавӣ ба ҳар гуна шароит ва вазъи сиёсӣ фарҳангии кишварҳоро соҳиб шудааст. Дар доираи таҳқиқ, мафҳумҳои калидӣ чун “конфликт”, “низоъ”, “моҷаро”, “ҷанҷол”, “ихтилоф”, “ҷанги муқаддас” ва амсоли инҳо аз дидгоҳи луғавӣ ва истилоҳӣ баррасӣ ва таҳлили амиқ гардидаанд, то заминаи илмӣ муносиб барои фаҳми дақиқи ин равандҳо фароҳам гардад.

Диссертант дар раванди таҳлил масъалаҳои асосиро дар алоқамандӣ бо объект ва предмети таҳқиқот мавриди омӯзиш ва баррасӣ қарор дода як қатор мафҳумҳои нав ва тавсияву пешниҳодҳои судманд ҷиҳати дар оянда бартараф намудани низоъҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусияти зоҳиршавии он аз ҷониби муаллиф ба миён гузошта шудааст.

Саҳми илмӣ довталаб дар ҳалли масъалаи илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳамияти он. Саҳми илмӣ Зиёзода Н.И. қабл аз ҳама дар ин аст, ки муаллифи диссертатсия дар раванди таҳқиқоти илмӣ асосҳои назариявии низоъҳои динӣ-сиёсиро дар доираи сиёсатшиносӣ таҳқиқ кардааст. Дар доираи омӯзиши назарияҳои сиёсӣ, сотсиологӣ, манбаъҳо, адабиёти илмӣ, ҳуҷҷатҳо, омилҳои ифротгароӣ ва роҳҳои паҳншавии онҳо, мубориза ва пешгирии онҳо нишон дода шудааст. Қори таҳқиқотии анҷомдодашуда аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ арзиши хуби илмӣ дошта, натиҷаҳои он бо далелҳои ғуноғуғ асоснок карда шудаанд. Муаллифи диссертатсия тавонистааст, ки мавзӯи интиҳобнамударо дар ҳадди кофӣ мавриди таҳлилу баррасӣ қарор дода, хулосаҳои заруриро вобаста ба шароити муносири инкишоф пешниҳод намояд.

Муаллифи диссертатсия Зиёзода Н.И. дар ҳалли масъалаи илмӣ ё коркарди проблемаи илмӣ бо арзёбии аҳамияти натиҷаҳои таҳқиқот дар омӯзиши минбаъдаи ин масъала ва аз ҷиҳати назариявӣ амалӣ аҳамиятнок будани таҳқиқоти мазкур асоснок карда мешавад. Довталаб тавонистааст, ҷанбаҳои назариявии мавзӯро дар сатҳи концепсияҳои илмӣ таҳлил намояд. Бояд махсус ёдовар шуд, ки ҷанбаҳои назариявӣ методологии таҳқиқоти анҷомдодаи довталаб хеле қавӣ мебошад. Зеро барои коркарди ин паҳлуи

масъала доираи васеи адабиёти илмию назариявии олимони дохилию хориҷиро истифода намудааст.

Ҳамзамон, Ҳангоми таҳлили масоили таҳқиқшаванда, муаллифи диссертатсия аз методҳои гуногуни илмӣ истифода намудааст, ки ин методҳо ба мақсади таҳқиқот мувофиқ мебошанд. Махсусан, истифодаи методи муқоисавӣ дар рафти таҳқиқоти мазкур бештар ба назар расида, таҷрибаи дигар давлатҳои ҷаҳон мавриди омӯзиш ва муқоиса қарор гирифтааст. Мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот дар диссертатсия ҳалли илмии ҳудро пайдо карда, дар ҳар як зербоб ҳулосаҳои илман асоснок ва муқаммал бароварда шудааст. Ҳамаи марҳалаҳои таҳқиқот – интихоби мавзӯ, асосноккунӣ, муҳим будани он, муайян намудани ҳадафи асосии таҳқиқот ва иҷрои вазифаҳои гузошташуда анҷом дода шудаанд. Саҳми шахсии муаллифи диссертатсия дар таҳқиқот, пешбарии ақидаҳо, мафҳумҳо, ҳулосаҳои таҳлилӣ, пешниҳодҳои мушаххас ва нуқтаҳои илмӣ, интишороти ӯ исбот карда мешаванд.

Аҳамияти илмии масъалаи таҳқиқшаванда яке аз ҳадафҳои асосии таҳқиқоти диссертатсионӣ мебошад. Гуфтан ба маврид аст, ки диссертатсияи мазкур аҳамияти илмии ҳудро доро мебошад. Истифодаи методҳои гуногуни илмӣ, таҳлили масъалаҳои гуногун ва ҳулосабароии мантиқӣ арзиши илмии диссертатсияро пурра менамоянд. Муаллифи диссертатсия Зиёзода Нодири Идибег ба ҳалли проблемаи илмӣ бо назари таҳассусӣ ва бо роҳҳои муносиб мусоидат намуда, дар рушди илмҳои сиёсӣ ва ҳалли яке аз асъалаҳои ҳаёти сиёсӣ ҷамъиятӣ саҳми ҳудро гузоштааст.

Натиҷаҳои мушаххаси илмӣ (бо нишон додани нағвонӣ, аҳамияти илмӣ ва амалии онҳо), ки барои он ба доғталаб додани дараҷаи илмии дархостшаванда мумкин аст. Диссертатсияи Зиёзода Нодири Идибег дар мавзӯи «Раванди ташаккулёбии низоъҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда» аҳамияти илмӣ, назариявӣ ва амалиро дар ҳуд доро мебошад. Доғталаб дар диссертатсия ҳуд на танҳо моҳият, хусусият ва табиати таҳдидҳоро нишон додааст, балки таснифоти ҳудро

пешниҳод кардааст, ки барои таҳлилу баррасии низоъҳои динӣ сиёсӣ аҳамияти зиёди назариявӣ амалӣ дорад. Таҳқиқотҳои диссертатсионӣ дар самти мавқеъҳои калидии ҷаҳонбинӣ ва методологӣ анҷом ёфтааст, ки он ҳамчун падидаи “низои динӣ - сиёсӣ” мавриди тадқиқ ва таҳлил қарор гирифтааст. Дар рафти тадқиқ ва таҳлил натиҷаҳои илмӣ ба даст омада аз ҷунин навовариҳо иборатанд:

- дар заминаи тадқиқ, таҳлили концептуалӣ ва назариявӣ-методологӣ, хусусиятҳои зоҳиршавӣ, моҳият, табиат ва сабабҳои ба вуҷуд омадани падидаи “низои динӣ-сиёсӣ” дар олами сиёсат ошкор гардиданд;

- бо истифода аз методҳои компаративӣ, коммуникатсионӣ-муқоисавӣ, таърихӣ, психологӣ ва контент-таҳлил тадқиқ ва таҳлили низоъи динӣ-сиёсӣ анҷом дода шудааст;

- инчунин зимни тадқиқот ва таҳлили мавзӯи баррасишаванда тамоюлҳои асосии низои динӣ, хусусиятҳои концепсияҳои гуногуни динӣ-мазҳабӣ ва концепсияҳои сиёсии муқобили онҳо дар замони тағйирёбии ҷомеа, ошкор карда шудаанд;

- сиёсати давлатӣ дар соҳаи муқовимат ба ифротгароии динӣ, дар асоси меъёрҳои ҳуқуқӣ ҳамчун механизми фаъоли сиёсати пешгирӣ ва решакан кардани ин зухурот муайян карда шудааст;

- табиат ва хосиятҳои зоҳиршавии “низоъҳои динӣ-сиёсӣ” дар ҳаёти воқеӣ ва сиёсии ҷомеаи муосир ҳамаҷониба тадқиқ ва таҳлил гардида, характери ифротгароии онҳо муайян карда шуданд;

- дар соҳаи муайян, пешгирӣ ва роҳ надодан ба сар задани “низоъҳои динӣ-сиёсӣ” дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҷиҳати тақмили сиёсати муқоламавӣ дар соҳаи муносибатҳои байниэтниқӣ ва мазҳабӣ тавсияҳои амалӣ пешниҳод гардиданд.

Натиҷагирӣ дар бобҳои диссертатсия нишон медиҳад, ки муаллифи он тавонистааст аз уҳдаи иҷрои мақсадҳои гузоштаи худ барояд ва хулосаҳои заруриро пешниҳод намояд.

Дар қисмати аввал муаллиф бештар ба масъалаҳои назариявии низоъҳои динию сиёсӣ таваҷҷуҳ намудааст. Сиёсатшиносӣ мафҳуми “низоъ”-ро мавриди баррасӣ қарор дода, дарки илмӣ, кушодани мазмуну мундариҷаи онро тадқиқ менамояд. Ин падидаи иҷтимоӣ бисёрҷанба буда, дар шаклҳои мухталиф зухур меёбад, аз ин рӯ, ҳолатҳои гуногуни зухури он ошкор намудани моҳияти онро душвор ва мураккаб мегардонад.

Муаллиф қайд мекунад, ки дар адабиёти сиёсӣ ва ҳуқуқӣ то ҳанӯз таърифи универсалии мафҳуми “низои динӣ-сиёсӣ” вучуд надорад. Дар шакли умумӣ, метавон ба чунин натиҷа расид, ки таҳлил ва омӯзиши мавзуи низои динӣ – сиёсӣ айни замон дар чунин сатҳ қарор дорад:

– сарфи назар аз зиёд будани асару мақолаҳои илмӣ-тадқиқотии ба ин мавзӯ бахшидашуда, то ҳанӯз дар сиёсатшиносии ватанӣ норасоии объективии таҳқиқотҳои маҷмӯии мушкилоти экстремизми динӣ, дар доираи сиёсати бартараф кардани таҳдидҳои он, аз назари таъмини амнияти миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба назар мерасад;

– бо назардошти ин нукта, ки мавзуи мавриди таҳқиқ қайҳо аз доираи мушкилоти академиявӣ берун рафтааст, ҳоло зарурати он ба вучуд омадааст, ки низои динӣ-сиёсӣ ба таври системавӣ бо дарназардошти пешрафти таҷрибаи умумичаҳонӣ, мавриди таҳқиқ қарор дода шавад;

– сарфи назар аз мавҷуд будани таҷрибаи ҷомеаи ҷаҳонӣ дар мубориза ба муқобили ин таҳдид, хусусияти таҷрибаи тоҷикӣ пайдо намудани роҳҳои ҳалли ин масъаларо ба миён мегузорад, ки мубрамияти мавзуи моро бори дигар таъкид менамояд.

Дар қисмати мазкур, инчунин, мафҳум ва моҳияти низоъҳои динӣ – сиёсӣ аз назари донишмандони мухталиф пешниҳод карда шудааст. Назари муаллиф низ вобаста ба типологияи низоъҳои динию сиёсӣ ҷой дорад.

Масъалагузориҳо дар қисмҳои алоҳидаи боби дуюм гувоҳӣ аз он медиҳанд, ки ин қисми таҳқиқот ба омӯзиши сарчашмаҳои пайдоиши низоъҳои динию сиёсӣ бахшида шудаанд. Воқеан ҳам инкишофи низоъ – на раванди ҳамвору муназзам, балки ихтилофнок мебошад, зеро вай шакли тезу

тунди ҳамон зиддият мебошад. Мутобиқат ва ивазшавии ҷараёнҳои созандагӣ ва харобкорӣ, шаклҳои муътадил ва тезу тунди зидди якдигар, болоравӣ ва пастшавии низоъ, идорашавандагӣ ва стихиявӣ будани раванд, ҳукмрон будани лаҳзаҳои ратсионалӣ ва ғайриратсионалӣ дар муборизаи ба ҳам муқобилон – ҳамаи ин манзараи мураккаби инкишоф ва ҳомӯш шудани низоъро тавсиф менамоянд. Дар қисми таҳқиқот муаллиф нишон медиҳад, ки сабаби тавсеа ёфтани низоъ то андозае аз он вобаста аст, ки ин раванд чӣ гуна баҳо дода мешавад ва таҳти андеша қарор мегирад, чӣ гуна аз ҷониби субъектҳо мавқеъҳои ба ҳам муқобил қабул карда мешаванд. Амиқшавии низоъ боиси тавлиди зухуроти сатҳи баланди харобкорӣ нисбат ба зухуроти созандагӣ мешавад. Барои пешгирии чунин инкишоф, идора намудани раванди низоъ, яъне онро дар доираи созандагӣ нигоҳ доштан зарур аст. Ин вазифа ба шарте иҷро мешавад, ки агар ба маҷрои оқилона ворид кардани он имконпазир бошад, то ҳадди имкон маҳдуд гардонидани унсуре стихиявии он, ки қувваи аз ҳама харобиовари муқобилат аст, алоқаманд мебошад.

Аҳаммияти назариявӣ ва амалии қори таҳқиқотии мазкур аз он бармеояд, ки масъалаи муҳимми ҷомеаи муосирро мавриди баррасӣ қарор дода, доир ба он шарҳу тавзеҳи муфассал овардашуда, мавқеъгириҳои сиёсатшиносони муосир маълумоти мушаххаси илмиро пешниҳод намудааст. Ҷанбаи амалии масъала аз он иборат аст, ки яке аз масоили мубрами замони муосир, ки бидуни шак дар қатори масоили глобалӣ қарор дорад, масъалаи низоъҳои динӣ – сиёсӣ мебошад. Таҳлили ҳамаҷонибаи назариявӣ – методологӣ ба муаллиф қўмак намудааст, ки моҳияти онро қушода, унсурҳои асосии онро ошкор ва алоқаи онро бо дигар масоил, аз ҷумла омили динӣ, муайян намояд. Муаллиф нишонаҳои хоси низоъҳои динӣ – сиёсиро ҷудо намуда, роҳҳои асосии ҳаллу фасли онҳо, ҳадаф ва дурнамои онро мушаххас ва муайян намудааст. Умуман, вобаста ба қорҳои анҷомрасонидашудаи илмии докталаб ба ӯ додани дараҷаи илмии дархостшаванда мумкин аст.

Асоснокӣ ва эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия зикршуда. Асоснокии амалии таҳқиқот аз он иборат аст, ки дар диссертатсия

вобаста ба “Раванди ташаккулёбии низоъҳои динӣ– сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда” хулосабарорӣ карда шудааст.

Тавсияҳои асосии диссертатсия бо назардошти мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот ва натиҷаҳои онҳо ба масъалаҳои амалии давлатдорӣ ҷавобгӯ мебошанд. Инчунин, вобаста ба эътимоднокии хулосаҳо ва тавсияҳои дар диссертатсия методҳои таъсиррасонӣ ва моҳияти таҳқиқотро муайян ва асоснок менамоянд. Ин амал ба муаллиф имкон додааст, ки натиҷаҳои илмӣ кори диссертатсиониро бо эътимоднокии хулосаҳои худ тасдиқ намояд. Пешниҳодот ва тавсияҳои асосии диссертатсияро метавон дар раванди таълими курсҳои махсуси сиёсатшиносӣ ва ҷомеашиносӣ истифода бурд.

Хулоса ва тавсияҳои илмӣ докталаб вобаста ба ташаккулёбии низоъҳои динӣ – сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда асоснокӣ ва эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқотро тасдиқ мекунад.

Аҳамияти илмӣ амалии натиҷаҳои диссертатсия бо нишон додани тавсияҳо оид ба истифодаи онҳо. Аҳамияти илмӣ амалии натиҷаҳои диссертатсия ва таҳлилу баррасии онҳо аз он иборат аст, ки дар диссертатсия таҳлил методҳои объективӣ, таърихӣ, методҳои институтсионӣ, муоисавӣ ва усулҳои иҷтимоӣ сиёсӣ, ташаккулёбии низоъҳои динӣ – сиёсӣ дар ҷаҳони тағйирёбанда мавриди истифода қарор дода шудааст. Маводи диссертатсияро метавон тавсия дод, ки дар раванди таълими сиёсатшиносӣ, ҷомеашиносӣ, амнияти миллӣ низоъшиносӣ ва таҳияи барномаҳои таълимӣ ва китобҳои дарсӣ мавриди истифода қарор дода шаванд. Инчунин, хулосаҳо ва натиҷаҳои диссертатсияро ҳангоми таҳияи стратегияҳои мубориза бо зуҳуроти экстремизм ва терроризм, пешгирӣ аз пайдоиши низоъҳои нави ҷаҳонӣ ва низоъҳои динӣ – сиёсӣ мавриди истифода қарор додан мумкин аст. Муқарарот ва хулосаҳои диссертатсия барои омӯзиши минбаъда низоъҳои динӣ – сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар ҷаҳони тағйирёбанда мусоидат хоҳанд кард.

Дар таҳқиқоти диссертатсионии Зиёзода Н.И. дар баробари муваффақият ва дастовардҳои илмӣ инчунин, баъзе масъалаҳои баҳснок низ дида мешаванд, ки онҳоро ба таври зайл нишон додан мумкин аст:

1. Муаллиф дар таҳқиқоти худ ба нақши дин дар шиддат гирифтани низоъҳо ишора кардааст, ки ин як паҳлӯи муҳим ба шумор меравад. Аммо агар равшан карда мешуд, ки дар ҷаҳони тағйирёбанда, махсусан, дар байни насли ҷавон ва наврас, дарки мазмунҳои динӣ чӣ гуна дигаргун мешавад ва чӣ гуна ин мазмунҳо шакли сиёсӣ касб мекунанд, таҳлил мукамалтар мегашт. Ин гуна таҳқиқ метавонад нишон диҳад, ки чӣ гуна тағйир ёфтани муносибати насли нав ба дин, дар шароити ҷаҳони рақамӣ ва иҷтимоӣ, метавонад ба ташаккули низоъҳои муосир таъсир расонад.

2. Муаллиф хусусиятҳои умумии низоъҳоро хуб шарҳ додааст. Бо вучуди ин, агар фарқи байни низоъҳои дохилии як кишвар ва низоъҳои байналмилалӣ низ кӯтоҳ шарҳ дода мешуд, таҳлил боз ҳам равшантар ва пурра мешуд. Ин имкон меод, ки хонанда хубтар фаҳмад: кадом низоъ аз дохил сар мезанад ва кадомаш зери таъсири берунӣ ба вучуд меояд.

3. Муаллиф дар ҷараёни таҳқиқ ба даҳолати баъзе неруҳои хориҷӣ ишора кардааст, ки ин ҷанба бисёр муҳим мебошад. Аммо агар равшан нишон дода мешуд, ки чунин неруҳо дар баъзе ҳолатҳо бо истифода аз танишҳои дохилӣ, барои амалӣ сохтани манфиатҳои геополитикӣ ба ташаккули низоъҳо сабаб мегарданд ва ё онҳоро ба таври сунъӣ доман мезананд, таҳлили мавзӯ воқеъитар ва наздиктар ба равандҳои воқеии байналмилалӣ менамуд.

4. Дар таҳқиқ ба гурӯҳҳои идеологӣ ишора шудааст, ки нақши муайян дар шиддат ёфтани низоъҳо доранд. Вале нақши роҳбарон бахусус шахсиятҳои мазҳабии бонуфуз ва лидерони харизматик, дар ташаккули ҷабҳаҳои низоӣ ва ё, баръакс, дар паст кардани оташи низоъҳо, то андозае норӯшан мондааст. Мукамал намудани ин ҷанба, ки шахсият чӣ гуна метавонад ба маҳзи суҳан ё фатво ҷомеаро ба ваҳдат ё ихтилоф барад, таҳқиқро ғанитар ва муътамадтар мегардонад.

5. Муаллиф ба ифротгарой ишора намудааст. Вале агар равшан нишон дода мешуд, ки идеологияи ифротӣ аз асли таълимоти динӣ фарқ мекунад, ва таҳриф ё сӯиистифодаи дин сабаби асосии низоъ мешавад, таҳлил дақиқтар мешуд.

Бо вучуди зикри як қатор эродҳои хусусияти тавсиявӣ дошта, бояд таъкид намуд, ки онҳо ба мазмун ва муҳтавои аслии таҳқиқоти диссертатсионӣ таъсири ҷиддӣ намерасонанд. Эродҳои мазкур на ба сифати камбудии илмӣ, балки ҳамчун нуқтаҳои бозҷӯӣ ва мавриди муҳокимаи илмӣ дар раванди ҳимоя қобили баррасӣ мебошанд. Муаллиф метавонад дар ҷараёни муҳокимаи ошкоро мавқеи илмӣ худро асоснок ва муфасссал шарҳ диҳад. Зеро матни диссертатсия бо навгониҳои илмӣ, сохтори мантиқӣ, пайдарпаии таҳлил ва хулосаҳои дорои аҳамияти баланди назариявӣ амалӣ фарқ мекунад, ки онро ба як таҳқиқоти пурмазмун ва шоистаи унвони илмӣ табдил додааст.

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссия. Диссертатсияи Зиёзода Нодири Идибег, ки ба таҳқиқи «Раванди ташаккули низомҳои динӣ-сиёсӣ ва хусусиятҳои онҳо дар шароити ҷаҳони тағйирёбанда» бахшида шудааст, ҳамчун кори илмӣ мустақил ва дар сатҳи баланди илмӣ анҷом ёфта, барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ, мувофиқ аст. Диссертатсияи Зиёзода Н.И. аз рӯи мазмуну мундариҷаи худ ба талаботи бандҳои 32-33-и Тартиб додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.06.2021, №267 (бо тағйири иловаҳо бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26.06.2023, №295) тасдиқ шудааст, ҷавобгӯ мебошад ва муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои сиёсӣ аз рӯи ихтисоси 23.00.02 – Ниҳодҳо, равандҳо ва технологияҳои сиёсӣ аст.

Тақризи мазкур дар маҷлиси кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносии Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии Тоҷикистон ба номи Сотим Улуғзода аз 27.08.2025, протоколи №1 муҳокима ва тасдиқ шудааст.

Дар маҷлис 20 нафар иштирок намуданд. Натиҷаи овоздиҳӣ:
«тарафдор» - 20 нафар, «муқобил» - нест, «бетараф» - нест.

Раиси маҷлис, номзоди илмҳои фалсафа, дотсент,
мудири кафедраи фалсафа ва сиёсатшиносӣ
Сулаймонов Б.С. _____

Эксперт:

номзоди илмҳои фалсафа, дотсенти кафедраи фалсафа,
ва сиёсатшиносӣ
Комилов Д.Р. _____

Котиби маҷлис:

номзоди илмҳои фалсафа, дотсент
Мачидов Д.Х. _____

Имзои дотсентон Сулаймонов Б.С., Комилов Д.Р., Мачидов Д.Х. – ро тасдиқ
менамоям:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси
Донишгоҳи байналмилалӣ забонҳои хориҷии
Тоҷикистон ба номи Сатим Улуғзода
Юсупова Б.Ғ. _____

Нишони муассисаи пешбар
734019, Ҷумҳурии Тоҷикистон,
Ш. Душанбе, к. Муҳаммадиев 17/6.

Тел: (+992 37) 2325003

E-mail: rector@ddzt.tj